

ŽIVLJENJE PREKMURCEV MED LETI 1939 IN 1949

RAZISKOVALNA NALOGA
ZGODOVINA

Avtorici: Lana Krauthaker, 3. a
Maja Recek, 3. a

Mentorica:
Janja Adanič Vratarič

Murska Sobota, marec 2024

POVZETEK

Za raziskovanje naslovne teme sva se odločili, ker sva v domačih arhivih našli veliko zgodovinskih virov, ki jih uvrščamo med leti 1939–1949. Prav tako se nama zdi, da se o Prekmurju med drugo svetovno vojno v šolah ne učimo toliko, kolikor se učimo o drugih slovenskih pokrajinah, ki so takrat prav tako kot Prekmurje občutile vpliv vojne.

Prvoten povod za najino raziskovalno nalogo so bile pesmi iz pisalne mize žal že pokojnega Štefana Flegarja. Nekatere pesmi tematizirajo spomine na vojno, v drugih piše o zasebnem življenju civilistov med vojno.

V nadaljevanju sva pregledali fotografije, ki sva jih našli doma. Razdelili sva jih na tiste, ki so tematizirale vojaško življenje, in tiste, na katerih je bilo prikazano življenje civilistov.

Nato sva pregledali prekmursko digitalizirano periodiko, ki je dostopna na spletni strani <https://www.kamra.si/> in je izhajala v obravnavanem času, ter izbrali tisto, ki je bila povezana s tematiko najine raziskovalne naloge. Celostno sva obdelali posvetni koledar *Dober Pajdás kalendárium*, prilogo z versko-vzgojno in tudi mladinsko leposlovno vsebino *Marijikin ogrček*, kulturno-literarno glasilo *Mladi Prekmurec* in glasilo Osvobodilne fronte za Štajersko in Prekmurje *Novi čas*.

Na koncu sva izvedli še intervjuja. Najini informatorki sta bili Hedvika Križanič iz Gančan in Ana Gomboc iz Gerlincev.

Ob raziskovanju sva se naučili veliko novega o drugi svetovni vojni v Prekmurju. Z raziskovalno nalogo pa sva se predvsem poklonili najinim prednikom.

Ključne besede: 2. svetovna vojna v Prekmurju, vojaki, civilisti, vsakdanje življenje.

ABSTRACT

We decided to research the title topic because we had found a large number of historical sources in the local archives, which were classified between the years 1939 - 1949. We also consider that we do not learn as much about Prekmurje itself during the Second World War as we do about other Slovene provinces, which experienced the impact of the war at the time, just as Prekmurje did.

The original inspiration for our research work came from the poems in the writing desk of the now deceased Štefan Flegar. Some of poems deal with memories of the war, others with the private lives of civilians during the war.

Next, we looked through the photographs we found at home. We divided them into those that dealt with military life and those that depicted civilian life.

We then reviewed the digitised Prekmurje periodicals available on the website <https://www.kamra.si/>, which were published during the period in question, and selected those that were related to our research topic of. We comprehensively processed the secular calendar *Dober Pajdás kalendárium*, the supplement with religious-educational and also youth fiction content *Marijikin ográček*, the cultural-literary newsletter *Mladi prekmurec* and the newsletter of the Liberation Front of Štajerska and Prekmurje *Novi čas*.

Finally, we interviewed two women. Our informants were Hedvika Križanič from Gančani and Ana Gomboc from Gerlinci.

During our research, we learned a lot about the Second World War in Prekmurje. But above all, our research paid tribute to our ancestors.

Keywords: World War II in Prekmurje, soldiers, civilians, everyday life.

ZAHVALA

Za prevod povzetka v angleški jezik se zahvaljujema Patriciji Tojnko, profesorici angleščine.

Posebej se zahvaljujema informatorkama Hedviki Križanič in Ani Gomboc. Hvala za čas, ki sta ga preživel z nama, za vajino pozitivno energijo in spodbudne besede.

Na koncu in najbolj pa se zahvaljujema najini mentorici Janji Adanič Vratarič, ki nama je ves čas stala ob strani in naju spodbujala. Iskrena hvala za vse nasvete, lektoriranje naloge in opozarjanje na vse napake.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	8
2	NAMEN NALOGE	8
3	CILJI RAZISKOVALNE NALOGE	8
4	ZGODOVINSKI ORIS DOGAJANJA V JUGOSLAVIJI PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO IN MED NJO	9
4.1	<i>Politično stanje v Jugoslaviji pred 2. svetovno vojno</i>	9
4.2	<i>Začetek 2. svetovne vojne v Jugoslaviji</i>	10
4.3	<i>Okupatorska politika na slovenskem etničnem ozemlju</i>	11
4.4	<i>Odziv civilnega prebivalstva na okupacijo</i>	11
4.5	<i>Konec 2. svetovne vojne v Jugoslaviji in na Slovenskem</i>	11
5	ZGODOVINSKI ORIS DOGAJANJA V PREKMURJU MED DRUGO SVETOVNO VOJNO	12
5.1	<i>Začetek druge svetovne vojne v Prekmurju</i>	12
5.2	<i>Madžarski okupator v Prekmurju</i>	12
5.3	<i>Narodnoosvobodilno gibanje v Prekmurju</i>	13
5.4	<i>Konec vojne za Prekmurje</i>	14
6	STANJE V JUGOSLAVIJI PO DRUGI SVETOVNI VOJNI DO LETA 1949	14
6.1	<i>Stanje v Prekmurju od konca druge svetovne vojne do leta 1949</i>	15
7	EMPIRIČNI DEL	16
7.1	<i>Uporabljeni pripomočki, postopek zbiranja in obdelave podatkov</i>	16
7.2	<i>Življenje vojakov v letih 1939–1949</i>	17
7.2.1	<i>Pesmi Štefana Flegarja</i>	17
7.2.2	<i>Prepis pesmi Štefana Flegarja</i>	18
7.2.3	<i>Celostna obdelava pesmi</i>	21
7.2.4	<i>Fotografije življenja vojakov v letih 1939–1949</i>	22
7.3	<i>Življenje civilistov v letih 1939–1949</i>	24
7.3.1	<i>Fotografije</i>	25
7.3.2	<i>Periodika</i>	27
7.3.2.1	<i>Dober Pajdás kalendárium (1922–1943)</i>	27
7.3.2.1.1	<i>Celostna obdelava koledarja</i>	27
7.3.2.2	<i>Marijikin ogravec (1932–1940)</i>	30
7.3.2.2.1	<i>Celostna obdelava priloge</i>	31
7.3.2.3	<i>Mladi Prekmurec (1936–1940)</i>	32
7.3.2.3.1	<i>Celostna obdelava glasila</i>	32

7.3.2.4	Novi čas (1945).....	33
7.3.2.4.1	<i>Celostna obdelava glasila</i>	33
7.3.3	Intervjuji	34
7.3.3.1	Intervju s Hedviko Križanič	34
7.3.3.2	Intervju z Ano Gomboc.....	38
8	RAZPRAVA.....	42
9	ZAKLJUČEK	44
10	LITERATURA IN VIRI	45

KAZALO SLIK

Slika 1: Original pesmi Štefana Flegarja (1. stran), Ljubljana, 24. 5. 1946 (osebni arhiv družine Flegar).	17
Slika 2: Vojna knjižica Štefana Flegarja, 1945 (osebni arhiv družine Flegar).	22
Slika 3: Vojna knjižica Štefana Flegarja, 1945 (osebni arhiv družine Flegar).	22
Slika 4: Prepustnica Štefana Flegarja, 1945 (osebni arhiv družine Flegar).	23
Slika 5: Janez Krauthaker s soborci leta 1942 (osebni arhiv družine Krauthaker).	23
Slika 6: Štefan Flegar v vojski leta 1945 (osebni arhiv družine Flegar)	23
Slika 7: Štefan Flegar leta 1945 (osebni arhiv družine Flegar)	23
Slika 8: Jugoslovanski vojaki leta 1945, imena niso znana (osebni arhiv družine Flegar).	24
Slika 9 (levo): Franc Flegar s svojim soborcem leta 1947 (osebni arhiv družine Flegar).	24
Slika 10 (desno): Čelada nemškega vojaka, ki jo pri informatorki Ani Gomboc še danes uporabljajo za nošnjo vode (osebni arhiv Maje Recek).	24
Slika 12: Družina Flegar leta 1940 (osebni arhiv družine Flegar).	25
Slika 11: Družina Flegar leta 1940 (osebni arhiv družine Flegar).	25
Slika 13: Družina Flegar leta 1942 (osebni arhiv družine Flegar)	25
Slika 14: Štefan Flegar leta 1941 (osebni arhiv družine Flegar).	25
Slika 15: Družina Flegar leta 1943 (osebni arhiv družine Flegar).	25
Slika 16: Poroka leta 1944 (osebni arhiv družine Flegar).	26
Slika 17: Božič leta 1946 (osebni arhiv družine Krauthaker).	26
Slika 18: Ježa, 1947 (osebni arhiv družine Flegar).	26
Slika 19: Družinski prijatelji družine Flegar, 1948 (osebni arhiv družine Flegar).	26
Slika 20: Družinski prijatelji družine Flegar, 1949 (osebni arhiv družine Flegar).	26
Slika 21: Odgovor reditelsztva (1942, XXI., str. 20).	28
Slika 22: Na fasenek (1943, XXII., str. 44).	28
Slika 23: Grehi naše dobe (1939, XVIII., str. 43).	29
Slika 24: Da znáte (1939, XVIII., str. 70)	29
Slika 25: Hasnovito znanje (1939, XVIII., str. 72).	29
Slika 26: Smehšnice (1939, XVIII., str. 74)	30
Slika 27: Senje (1939, XVIII., str. 82).	30
Slika 28: Zamerkanje (1939, XVIII., str. 13)	30
Slika 29: Zamerkanje (1942, XXI., str. 11).	30
Slika 30: Ne pij. (1939, letnik 8, št. 1, str. 18)	31
Slika 31: Pismo g. Andreja Majcna (1939, letnik 8, št.1, str. 23).	31
Slika 32: Dejstva o komunizmu (1939, letnik 9, št. 1, str. 20).	31
Slika 33: Nagovor bralcem (1939, letnik 3, št. 1/2, str. 1).	32
Slika 34: Izsek pesmi iz glasila (1939, letnik 4, št. 1/2, str. 2).	33
Slika 35: Reklamni oglas iz glasila (1939, letnik 3, št. 3/4).	33
Slika 36: Izsek iz glasila Novi čas (1945, letnik 1, št. 1, str. 3)	34
Slika 37: Izsek iz glasila Novi čas (1945, letnik 1, št. 1, str. 3).	34
Slika 38: Izsek iz glasila Novi čas (1945, letnik 1, št. 1, str. 1).	34
Slika 39: Lana Krauthaker in Hedvika Križanič (lastni vir).	35
Slika 40: Maja Recek in Ana Gomboc (lastni vir).	38

1 UVOD

Sva Lana Krauthaker in Maja Recek, dijakinji 3. letnika ekonomske gimnazije na Ekonomski šoli Murska Sobota. V raziskovalni nalogi sva se ukvarjali z življenjem Prekmurcev v času burnih let 20. stoletja, tik pred 2. svetovno vojno, med njo in v prvih letih po njej. Povod za pisanje naloge so bile pesmi Majinega pradedka, ki so bile leta shranjene in pozabljene v pradedkovi pisalni mizi. Ob prebiranju pesmi sva ugotovili, da so pesmi pisane tik po drugi svetovni vojni, vsebina pa zajema družbeno zgodovino. Z raziskovanjem pri Lani doma sva ugotovili, da imava veliko gradiva, ki ga javnost še ni videla, zato sva se odločili za pisanje raziskovalne naloge.

2 NAMEN NALOGE

O političnem vidiku 2. svetovne vojne obstaja veliko literature. Kar veliko je je tudi o življenju med njo in po njej. Včasih se nam zdi, da o tej temi vemo že vse. O družbeni zgodovini Prekmurja v času druge svetovne vojne pa je zelo malo ali skoraj nič napisanega. Glede na najdene vire sva se zato odločili, da v imenu Prekmurcev, ki skorajda več ne živijo, poveva vsaj del njihovih zgodb. Tako je namen naloge javnost seznaniti z družbeno zgodovino Prekmurcev, ki so živeli v prelomnih letih 1939–1949.

3 CILJI RAZISKOVALNE NALOGE

Ob začetku raziskovanja sva si zastavili cilj, da bova skušali ugotoviti, kakšno je bilo življenje Prekmurcev v letih 1939–1949. Naloga bo tako predstavila življenje prekmurskega civilnega prebivalstva in vojakov ter predstavila njihove še ne povedane zgodbe. Na podlagi lastnih domnevanj in pregledane literature sva si zastavili **štiri hipoteze**:

1. Kljub vojnim razmeram so bili Prekmurci dejavni na kulturnem, družbenem in gospodarskem področju.
2. V javnem življenju so se Prekmurci med 2. svetovno vojno prilagodili okupatorjevim zahtevam.
3. Pričevanji informatork bosta potrdili, da je okupator Prekmurcem med 2. svetovno vojno onemogočil običajen vsakdanjik.
4. Kljub pritiskom okupatorja so Prekmurci ohranjali narodno zavest.

4 ZGODOVINSKI ORIS DOGAJANJA V JUGOSLAVIJI PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO IN MED NJO

Velik del slovenskega etničnega ozemlja je bil v obdobju pred drugo svetovno vojno pod oblastjo različnih držav. To je veljalo tudi za ozemlje, kjer so živeli Prekmurci in katerih zgodovino med leti 1939 in 1949 osvetljuje pričujoča raziskovalna naloga. Kot piše Novak, sta z vidika zgodovine za Prekmurce zelo pomembni državi Madžarska (Ogri) in Avstrija (Avstro-Ogrska), pozneje pa Jugoslavija (Novak, 1985, str. 271).

Prekmurje je bilo po razpadu Avstro-Ogrske priključeno preostali Sloveniji. S tem je dobilo slovenske šole, nekaj srednjih šol, slovenske knjige, v urade je bil vpeljan slovenski jezik. Oblasti so povzročile tudi nepotrebno mržnjo, ker so ovirale dodeljevanje zemlje madžarskim manjšinam. Z dodelitvijo zemlje vaški polproletarci niso imeli sredstev za nakup živine in orodja, zato so množično odhajali na sezonska dela v Slavonijo, največ pa v Francijo in Nemčijo. V začetku so to počeli le moški, sčasoma še ženske, ki so bile potrebne kot cenena delovna sila. Ob priključitvi k Jugoslaviji se njihovo stanje ni izboljšalo, saj nihče ni investiral v sam razvoj gospodarstva v Prekmurju kljub ceneni delovni sili in določenim možnostim. Politično oblast so si vsa leta v času Jugoslavije v glavnem delili trije vplivni politiki – Jožef Klekl, Josip Benko in Nandor Hartner (Novak, 1985, str. 279–284).

4.1 *Politično stanje v Jugoslaviji pred 2. svetovno vojno*

Po nastanku Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, od leta 1929 Kraljevina Jugoslavija, je bila njena glavna zaveznica Francija. To je bilo nadaljevanje zavezništva, ki sta ga Pariz in Beograd sklenila že v začetku 20. stoletja. Francija je bila glavna gospodarska partnerica in tudi glavna oskrbovalka jugoslovanske vojske. Po atentatu na kralja Aleksandra leta 1934 v Marseillu se je jugoslovanska politika, v kateri so dominirali predvsem srbski politiki, počasi začela preusmerjati proti Berlinu. Podpis t. i. Protokola 5 med Jugoslavijo in Nemčijo je poglobil gospodarsko sodelovanje med državama (Osmanagić, 2021).

Hitler je že v začetku marca 1941 prepričeval jugoslovanskega regenta, kneza Pavla, o nujnosti pristopa Jugoslavije k trojnemu paktu. Zaupal mu je celo, da bo v kratkem napadel Sovjetsko zvezo, in s tem nakazal Jugoslaviji, da bi bilo pametno, če bi pristopila k trojnemu paktu. Jugoslavija pa je še naprej omahovala, saj se je zaradi naslanjanja na fašistične države pred vojno in tudi zaradi vedno večjega padanja mezd in nove gospodarske ter politične krize, ki jo

je povzročil začetek vojne v Evropi, v letih 1939/40 soočala z izbruhom stavkovnega vala in splošnega nezaupanja. Vlada je z ostrimi ukrepi stavke dušila. Proti demonstrantom v Beogradu so 14. decembra 1940 celo uporabili strelno orožje. Istočasno je vlada sprejemala krizne odloke o stanarinah, rezervah hrane, rekviziciji, maksimiranju cen živil, v začetku leta 1941 pa je celo vpeljala karte za moko in kruh. Vseeno pa oblasti že spomladi 1941 niso mogle več obvladovati razmer. Ko se je razvedelo za podpis pristopa k trojnemu paktu 25. marca 1941, so izbruhnile velike demonstracije. Z vojaškim pučem so kralja Petra II. razglasili za polnoletnega, ukinili kraljevo namestništvo, a so hkrati potrdili pristop k trojnemu paktu. Nova vlada, ki so jo sestavljali predstavniki Jugoslovanske muslimanske organizacije, Slovenske ljudske stranke in Srbskega kulturnega kluba, je javno zagotavljala, da bo pakt ostajal v veljavi. Vendar pa se je hkrati tajno pogajala z Veliko Britanijo za odstop od pakta, a veliko ni dosegla. Zaradi razcepljenosti, zmede in konfliktov med različnimi frakcijami znotraj nove vlade ni bilo mogoče zagotoviti soglasja glede notranje, še manj pa zunanje politike. V tedanjih mednarodnih okoliščinah, ko je nemška vojska že osvojila večino Evrope, ko se je Velika Britanija bojevala za obstoj in ko je imela Sovjetska zveza z Nemčijo sklenjen sporazum o nenapadanju, je nova vlada ostala brez manevrskega prostora. V strahu pred Nemčijo si celo ni upala izvesti splošne mobilizacije. Politično agonijo neukrepanja je prekinila šele vojna (Ajlec in Repe, 2021, str. 52–53).

4.2 Začetek 2. svetovne vojne v Jugoslaviji

Hitler je za puč izvedel v poznih jutranjih urah in nemudoma sklical sestanek z državnim vrhom. Razjarjen zaradi jugoslovanske nezanesljivosti je Srbe in Slovence označil kot tradicionalno protinemško usmerjene ter se odločil, da Jugoslavijo z zaveznicami napade. Napad na Jugoslavijo se je začel v zgodnjih jutranjih urah 6. aprila 1941. Najprej je z natančnimi informacijami opremljeno nemško letalstvo napadlo letališča in druge pomembne vojaške objekte, nato pa tudi mesta. Posebej znan je surov napad na Beograd, ki je bil izvršen že prvi dan aprilske vojne. Nemške motorizirane enote in pehota so sledile s prodorom iz Avstrije in Bolgarije. S severa so prek slovenskega ozemlja prodirali naprej proti hrvaškim Varaždinu, Zagrebu in Karlovcu. Ko so uspešno zaključili svoj pohod do Zagreba in Karlovca ter že uspešno odrezali od njenega središča zahodni del Jugoslavije, so 11. aprila iz priključenih ozemelj izza Rapalske meje začele prodirati italijanske čete v smeri Ljubljane, Kočevja in naprej v Bosno po severni strani, po južni pa proti jadranski obali. Italijani so sicer pričakovali močan odpor, vendar do njega ni prišlo. Istočasno so se v Prekmurje, Slavonijo

in Vojvodino premaknile tudi madžarske okupacijske enote Kralj in vlada sta državo zapustila, 17. aprila pa so predstavniki vrhovnega poveljstva jugoslovanske vojske podpisali brezpogojno kapitulacijo. Večina vojske je bila zajeta, medtem pa je bila država razkosana (Ajlec in Repe, 2021, str. 54).

4.3 Okupatorska politika na slovenskem etničnem ozemlju

Italija, Nemčija, Madžarska in Neodvisna država Hrvaška so zasedle slovensko etnično ozemlje in si ga razdelile. Glavni cilj okupatorjev je bil zasedeno ozemlje trajno vključiti v svoje države. Slovensko civilno prebivalstvo je bilo deležno potujčevanja, asimilacije in izseljevanja. Okupatorji so začeli izkoriščati slovensko gospodarstvo in industrijo. Na zasedenem območju je nemški okupator vpeljal nacistični družbeni red, uvedel rasne zakone in za potrebe vojne izpeljal nasilno mobilizacijo slovenskih mož in fantov v enote nemške vojske. Na območju jugoslovanske države so pripadniki nemške manjšine pogosto pospeševali germanizacijo. V šolah in uradih je bila prepovedana uporaba slovenščine. Uveden je bil nemški izobraževalni sistem in obvezno učenje nemščine. Okupator je uničil knjižne zaloge v slovenskem jeziku ter zaprl slovenske ustanove in društva. Premoženje Cerkev je bilo zaplenjeno. Italijani so okupirano območje Ljubljane z okolico, Notranjsko in Dolenjsko združili v Ljubljansko pokrajino in jo 3. maja 1941 priključili Italiji. V okupiranem Prekmurju so Madžari poskušali čim hitreje asimilirati Slovence. Območje 20 kvadratnih metrov slovenskega ozemlja, na katerem je živel okrog 800 prebivalcev, pa je okupirala država Neodvisna država Hrvaška. To prebivalstvo je poskušala prepričati, da so Hrvati (Režek idr., 2022, str. 186–191).

4.4 Odziv civilnega prebivalstva na okupacijo

Večina Slovencev je okupacijo zavračala. Predstavniki Komunistične partije Slovenije so se 26. aprila 1941 sestali s predstavniki Sokolov, krščanskih socialistov in kulturnih delavcev ter se dogovorili za ustanovitev Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Prve partizanske enote so bile majhne in slabo oborožene. Izvajali so le manjše vojaške akcije. Okupator je na partizanske akcije odgovarjal z nasiljem nad civilnim prebivalstvom (Režek idr., 2022, str. 192–198).

4.5 Konec 2. svetovne vojne v Jugoslaviji in na Slovenskem

Leta 1944 se je v Jugoslaviji partizansko gibanje pripravljalo na prevzem oblasti. Beograd je bil osvobojen oktobra 1944. Po zavzetju Beograda so se partizanske enote s pomočjo zaveznikov preoblikovale v Jugoslovansko armado, ki je ob sodelovanju Rdeče armade

osvobajala jugoslovansko ozemlje. Glavni cilj jugoslovanskih enot je bil zasedba celotnega ozemlja, ki ga je Jugoslavija po vojni želela zahtevati zase. (Režek idr., 2022, str. 208–209).

Boji na Slovenskem so se uradno končali ob kapitulaciji Nemčije 9. maja 1945, zadnje nemške enote na Slovenskem pa so se predale 15. maja 1945 na Poljanah na Koroškem. Komunistična partija je na Slovenskem prevzela oblast 5. maja, ko je Slovenski narodnoosvobodilni svet imenoval Narodno vlado Slovenije. V zaključenih vojaških operacijah so se ob umiku iz Ljubljane poleg nemške vojske, četnikov in drugih sodelavcev okupatorja proti Avstriji začeli zaradi strahu pred nasiljem umikati tudi slovenski domobranci, predstavniki ljubljanske pokrajinske uprave, Narodni odbor za Slovenijo in okoli 6000 civilistov. Večina od okoli 12.000 vrnjenih domobrancev je bila pobitih. Na Slovenskem je bilo največ pobojev izvedenih v Kočevskem rogu, Barbarinem rovu v rudniku Huda jama in Starem Hrastniku (Režek idr., 2022, str. 208–211).

5 ZGODOVINSKI ORIS DOGAJANJA V PREKMURJU MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

5.1 Začetek druge svetovne vojne v Prekmurju

Nemčija je sprva nameravala Prekmurje vključiti v rajh. Nemška vojska ga je tudi zasedla, vendar zaradi drugih razlogov, ne zaradi priključitve. Madžarska namreč ni želela prelomiti dogovora o prijateljstvu in sodelovanju, ki ga je z Jugoslavijo sklenila 12. decembra 1940. Predsednik vlade grof Pal Teleki, je vojni celo izrazilo nasprotovanje in je 3. aprila zaradi odločitve regenta Miklósa Hortyja, da sprejme Hitlerjevo ponudbo, storil samomor. Da bi Madžarska ohranila čist obraz, so potem taktično poča-kali na razglasitev NDH. S tem je z njihovega stališča pogodbeni stranka, Kraljevina Jugoslavija, prenehala obstajati. V vmesnem času so Prekmurje brez večjih težav zasedli Nemci, 16. aprila 1941 pa so ga na slovesnosti v Murski Soboti predali Madžarom. Sami so se zadovoljili s štirimi nemškimi vasmi na Goričkem, in sicer Fikšinci, Kramarovci, Ocinje in Rottenberg, kot del razdeljene Serdice (Ajlec in Repe, 2021, str. 107).

5.2 Madžarski okupator v Prekmurju

Uradni program madžarske okupacije je bil hitro madžarizirati pokrajino. Okupatorji so uničili skoraj vse slovenske knjige, odstranili slovenske napise in jih zamenjali z madžarskimi,

madžarizirali so rojstna imena. 15. avgusta 1941 so v Prekmurju uvedli civilno upravo. Leta 1942 so pričeli z rekrutacijo in vpoklici mladih Prekmurcev v madžarsko vojsko, te so pošiljali na vzhodno fronto (Novak, 1985, str. 290–292).

5.3 Narodnoosvobodilno gibanje v Prekmurju

Narodnoosvobodilno gibanje v Prekmurju se je razvijalo v posebnih razmerah in pod vplivom objektivnih okoliščin. Večkratni poskusi leta 1942 dobiti zvezo s hrvaškim narodnoosvobodilnim gibanjem tudi niso bili uspešni. V Murski Soboti in Lendavi so organizirali akcijo za podporo brezposelnim Slovencem (Novak, 1985, str. 292).

Po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo se je aktivnost proti okupatorju povečala. 5. julija 1941 je v Medžimurju sledil val aretacij, v katerih so ujeli tudi Stanka Zormana. Ta je med drugim izdal tudi partijsko organizacijo v Prekmurju. Zatem so sledile še aretacije. V opozorilo vsem upornikom so Madžari 27. julija 1941 v Murski Soboti ustanovili naglo vojaško sodišče. Na to so prekmurški aktivisti odgovorili tako, da so skoraj po vsem Prekmurju razbili madžarske cestne kažipote in prerezali telefonske žice. Od 27. septembra do 2. oktobra 1941 so bili tako imenovani črni dnevi za Mursko Soboto in Medžimurje, saj so okupatorjevi vojaki zajeli veliko število aktivistov. Več kot štirideset so jih zaprli v soboškem gradu. Ostali so le tisti, ki so bili v ilegali (Novak, 1985, str. 292–299).

Leto 1944 za narodnoosvobodilno gibanje v Prekmurju pomeni ponovni vzpon. Prvo pomembnejšo pomoč so dobili iz ljutomersko-radgonskega okrožja, od koder je bil poslan Stane Červič. Ta se je povezal z aktivisti v Črenšovcih, od koder je usmerjal svojo politično aktivnost. Od januarja do marca 1944 je ustanovil poverjenišтва Osvobodilne fronte na Bistricah, v Črenšovcih, Odrancih in Trnju. Ustanovil je tudi postojanke v Murski Soboti in Puconcih, od koder se je mreža OF širila v Moščance, Mačkovce, Pečarovce in Gorico. Na Červičevo glavo so okupatorji razpisali visoko nagrado – 10.000 pengov (Novak, 1985, str. 303–304).

V začetku oktobra 1944 je Prekmurje še bolj razgibal drzen pohod čete Ivana Majnika - Džemsa, 23 dobro izurjenih in oboroženih partizanov, ki so delovali na območju Bistric, Črenšovcev, Polane, Turnišča, Bogojine in Fokovcev. 20. oktobra 1944 je na Vaneči skupino treh partizanov obkolilo približno 120 madžarskih vojakov in orožnikov. Madžari so 17. in 18. oktobra 1944 aretirali približno 90 oseb. V spomin na to občani Murske Sobote 17. oktobra slavijo svoj občinski praznik. Jeseni 1944 je bilo ocenjeno, da bo med prvimi pokrajinami v

celoti osvobojeno Prekmurje (Novak, 1985, str. 303–307).

5.4 Konec vojne za Prekmurje

Proti koncu januarja 1945 so v Motvarjevcih ustanovili prekmursko partizansko četo. Ta je z oboroženimi akcijami zmedla okupatorja. Uspehi čete pa so dvigali moralo prebivalcem prekmurskih vasi. Skozi Prekmurje se je začel umikati del nemške von Weichove armade. Ko so se madžarski fašisti umikali iz Prekmurja, so 31. marca 1945 v Črnskih mejah postrelili jetnike iz soboških zaporov. Prekmurje je tako bilo v roku štirih dni osvobojeno (Novak, 1985, str. 309–311).

Ob osvoboditvi Prekmurja je bilo veselje prebivalstva nepopisno. Sproščeno so slavili osvoboditev, pozdravljali domače borce in aktiviste. 7. maja 1945 so ustanovili prekmursko brigado. Svobodo je Prekmurje plačalo z nad 1000 žrtvami, približno toliko je bilo tudi žrtev rdeče armade, od katerih v skupni grobnici na pokopališču v Murski Soboti počiva 516 rdečearmejcev, nekaj 100 pa jih je odnesla deroča se Mura. Padlim žrtvam za svobodo Prekmurja je postavljenih 60 spominskih obeležij, med njimi spomenik zmage v Murski Soboti (Novak, 1985, str. 311–320).

Kljub dejstvu, da je bilo Prekmurje osvobojeno ozemlje, se je zaradi murske fronte prebivalstvo ob Muri znašlo v zelo težkem položaju. Zaradi obstreljevanja in zaključnih vojaških operacij so nekaj najbližjih vasi tudi izselili v notranjost pokrajine. Stanje ob reki Muri se je umirilo šele z odhodom nemške vojske iz Štajerske in sovjetske vojske iz Prekmurja ter kapitulacijo Nemčije (Madjar, 2019).

6 STANJE V JUGOSLAVIJI PO DRUGI SVETOVNI VOJNI DO LETA 1949

29. novembra 1945 je bila razglašena Federativna ljudska republika Jugoslavija. Obsegala je šest republik. Uvedena je bila tudi institucija predsednika republike. To mesto je do smrti zasedal Josip Broz - Tito. 30. januarja 1946 je bila sprejeta nova ustava. Že v začetku leta 1946 se je nadaljevalo preganjanje političnih nasprotnikov (Režek idr., 2022, str. 212–215).

Obenem so prva leta po drugi svetovni vojni v novi državi jugoslovanskih narodov potekala v obnovi in ponovni izgradnji v vojni porušene države, udarniškem delu in poletu ter upanju na boljši jutri (V socialistični Jugoslaviji, b. d.).

Ljudska republika Slovenija je znotraj Federativne ljudske republike Jugoslavije dobila nekatere državne atribute. Prve volitve so potekale oktobra 1946. Prva slovenska ustava je bila sprejeta 17. januarja 1947. Dobila je tudi uradni grb in zastavo. Več samostojnosti je imela na področju šolstva, kulture in zdravstva, ni pa imela svoje vojske (Režek idr., 2022, str. 212–215).

6.1 Stanje v Prekmurju od konca druge svetovne vojne do leta 1949

Po drugi svetovni vojni je Prekmurje spet začelo delovati v notranjosti matične države. Ker je veliko infrastrukture bilo uničene, se je takoj po vojni, tako kot v preostalih delih Jugoslavije, začelo obnavljanje Prekmurja. Gradili so železnico, ceste in mostove, začelo pa se je tudi odstranjevanje min. Primanjkovalo je strojev, hrane in delovne sile, kljub temu pa se je razvijala civilna proizvodnja, ki je nastala iz preusmeritve industrije, ki je za fronto delala med vojno. Zaradi pomanjkanja hrane je bila prepovedana oziroma omejena prosta prodaja mesa, žit in mleka (Madjar, 2019).

7 EMPIRIČNI DEL

7.1 *Uporabljeni pripomočki, postopek zbiranja in obdelave podatkov*

V okviru raziskave sva pregledali pozabljene pesmi Štefana Flegarja, ki je v obravnavanem času bil mladi jugoslovanski vojak. Ugotovili sva, da imamo doma veliko fotografij iz časa druge svetovne vojne in da je glede na fotografije življenje v prekmurskih vaseh potekalo kolikor toliko po ustaljenih tirnicah tudi v času vojne.

O družbeni zgodovini Prekmurcev tik pred svetovno vojno, med njo in tik po njej sva raziskovali še v periodiki, ki je takrat izhajala v Prekmurju. Osredotočili sva se na periodiko, ki je izhajala v prekmurščini ali v knjižnem jeziku, saj je bil najin namen raziskati, kako so živeli civilisti, ki so skozi stoletja ohranjali slovensko narodno zavest z uporabo prekmurščine. Tako sva pregledali posvetni koledar *Dober Pajdás kalendárium*, prilogo z versko-vzgojno in tudi mladinsko leposlovno vsebino *Marijikin ográček*, kulturno-literarno glasilo *Mladi Prekmurec* in glasilo Osvobodilne fronte za Štajersko in Prekmurje *Novi čas*. Tudi članki v periodiki so potrdili to, kar sva predvidevali že s fotografij, in sicer, da so se ljudje trudili živeti življenje, kot so ga živeli pred vojno.

V raziskovalno nalogo sva vključili dve informatorki, Ano Gomboc in Hedviko Križanič, ki sta v času 2. svetovne vojne bili osnovnošolki. Pri sestavi vprašanj sva si pomagali z znanjem, ki ga o drugi svetovni vojni že imava, z literaturo in zgodovinskimi viri, ki sva jih našli in pregledali.

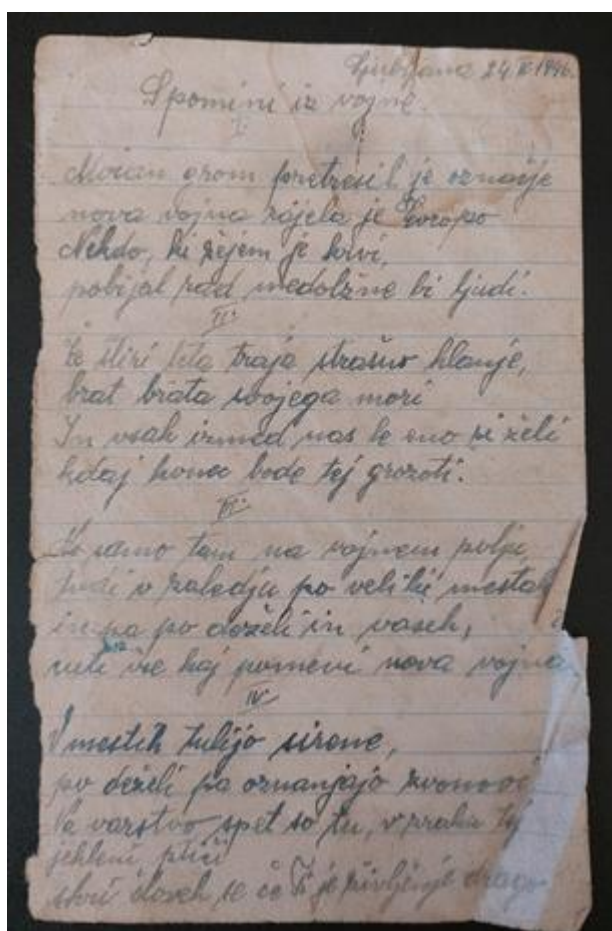
Po opravljenih intervjujih sva izvedli analizo odgovorov, jih primerjali med sabo, s periodiko in z najdenimi zgodovinskimi viri ter prišli do sklepov, s katerimi sva potrdili ali ovrgli postavljene hipoteze.

7.2 Življenje vojakov v letih 1939–1949

7.2.1 Pesmi Štefana Flegarja

Štefan Flegar iz Gerlincev (10. 4. 1926–3. 3. 2011) je bil v zadnjem letu 2. svetovne vojne vpoklican v vojsko. Kot je razvidno iz vira (slika 1), so bile pesmi napisane leta 1946, torej tik po koncu 2. svetovne vojne. Pesmi je Maja Recek, ena izmed avtoric raziskovalne naloge, po naključju našla v pradedkovi pisalni mizi. V nadaljevanju raziskovalne naloge je predstavljen prepis pesmi, temu sledi celostna obdelava.

Slika 1: Original pesmi Štefana Flegarja (1. stran), Ljubljana, 24. 5. 1946 (osebni arhiv družine Flegar).

7.2.2 Prepis pesmi Štefana Flegarja

Spomini iz vojne

I.

*Močan grom pretresel je ozračje
nova vojna zajela je Evropo
Nekdo, ki žejen je krvi,
pobijal rad nedolžne bi ljudi.*

II.

*Že štiri leta traja strašno klanje,
brat brata svojega mori
In vsak izmed nas le eno si želi
kdaj konec bode tej grozoti.*

III.

*Ne samo tam na vojnem polju
tudi v zaledju po veliki mestah
in pa po deželi in vaseh,
***vse kar pomeni nova vojna.*

IV.

*V mestih tulijo sirene,
po deželi pa oznanjajo zvonovi
Na varstvo spet so tu, v zraku tej jekleni
ptiči
skri človek se če Ti je življenje drago.*

V.

*Tam na vojnem polju
orožje strašno rabi se
In kakor snopje v žetvi tam
na njivi ležijo žrtve vojne.*

VI.

*Žalostna družina tu sameva
saj očka dobrega je izgubila
Zaman sprašuje otrok mali mater,
mama kdaj zopet ata se k nam
povrne.*

VII.

*Pa vendar tolaži mati svoje male,
čeravno sama močno obupava.
Upajmo da Bog pomagal bo,
da Očka naš povrne zopet se med nas.*

VIII.

*In vendar v petem letu strašne vojne,
v najlepšem maju mesecu,
razbit je kruti zdaj fašizem
nebo trpinčil več.*

IX.

*Kdor živ in zdrav je še ostal,
ta eno željo še ima, da čimprej
v svobodno zemljo svojo bo prišel,
med svoje drage rad povrnil se.*

X.

*Že mnogo se jih je vrnilo,
od očeta našega še ni glasu
Mogoče res je to kar ljudje
govorijo
da čakali ga bomo zastonj.*

XI.

*To žalostni so bili dnevi za družino
tedaj spoznali smo šele ljubezen pravo
do svojega Očeta
ki ga tako težo pogrešamo.*

XII.

*A glej, da so se tudi želje naše
izpolnile,
nekdo prišel povedat je,
da oče naš se vrača iz tujine,
tedaj pozabljeno je bilo vse gorjé,
da smo le enkrat prišli skupa
mi.*

Moji spomini

I.

*Tam daleč v Prekmurju na hribčku
zelenem,
cerkvica sv. Antona stoji,
tam moja je rojstna vasica,
to "Gerliška" vas se zove.*

II.

*Ko bil ko otrok sem se mali
in torbico solsko na ramah
sem nosil
tedaj mislil le eno sem si,
češ kdaj prost pa bom fant postal.*

III.

*A glej tudi to je hitro minilo
ko učitelja roka ni mogla več nič,
tedaj sem vsaj malo začutil prostost,
tedaj sem postal res fantič veseli.*

IV.

*Ko v izbi domači ura je osem odbila
tedaj jaz povečerjal sam,
In kakor duh sem hitro izginil
staršem izpred oči.*

V.

*Tam pod lipco na trato zeleno,
kjer fanti iz cele vasi so se zbrali
tam tudi jaz sem rad hodil
čeprav med nje še jaz nebi smel.*

VI.

*Ko enkrat zopet vsi skupaj smo
zbrani
nam tovariš naš, ves v redu novico
povej
Fantje ne pustimo to da nam drugi
pobalini naše deklino po noči budijo*

VII.

*Tedaj zavrelo je med nami kot v panju
in stisnili mi vsi smo pesti
naj le pride zdaj cela Pertočka fara
bo vsaj videla kakšne imamo pesti.*

VIII.

*Ni bilo nam dolgo čakati nam
kar po cesti nam pride nasproti
in že psovka začuje se, med nami
udari naš prvi in boj vnel se je krvavi.*

IX.

*a tudi oni se niso pustili korajžo so
hitro dobili, a mi ko korajže še nismo imeli
smo se umaknili, kajti kamenje
letelo je po zraku in mislil sem
zakaj betico svojo razkiral bi.*

X.

*Od tedaj nisem hodil več v družbo
kajti oko moje je obviselo na deklico
ki vzljubil sam jo res močno,
In mislil vedno le na njo.*

XI.

*Ko enkrat sem pri njenem oknu stal,
Trkal sem in zaklical sam: "Micka
kaj tah močno spiš"
Tedaj okno se odprlo je
in bistra glavca Mickina na pri oknu
se pokazala.*

XII.

Vprašanje prvo je bilo, al me

še ljubiš kaj.

*nato poljub za poljubom je sledil,
a tedaj
nekdo v izbo je stopil in
okence zaprlo se, a jaz pobegnil sem.*

XIII.

*Tedaj užival res sam vse,
Kar poželelo je srce, in naenkrat
eni, enkrat drugi Pepi, Treski
razodel svoje sem srce.*

XIV.

*Ko sem se jaz res dobro imel
tedaj povelje je prišlo, da fantje vsi
od 17 let v vojsko pojdejo
da branili naše meje bi!*

XV.

*Še en večer in fantje se poslavljajo
tudi jaz se moram posloviti
Ostani zvesta mi, ne da bi name
pozabila in drugega bi ti ljubila.*

XVI.

*Zdaj ko pa pri vojak sem
čisto drugače jaz živim
in včasih pisemce dobim
v katerem pravi mi da Micka
je še zvesta mi.*

XVII.

*Jaz tukaj tako si premišlujem
še eno leto pa bom prost vojakov
Tedaj ne več fant, tedaj, bom mož
postal
in eno žensko si bom jaz izbral*

XVIII.

*Nato gostijo malo priredil
bom prijatelje moje povabil
bom. Ki skupaj vojsko smo
služili
in tako smo govorili »kdaj
zopet bomo vsi doma.«*

XIX.

*Tako seveda jaz bi si želel
a bog vej če drugače nebom dospel.
toda upam, da bo vsaj tako
če že nej boljše, al pa slabše kaj
prišlo.*

Franček

I.

Jaz mislim vsaj da ga poznate
Duriča kurirja našega že
vsi on se prav bistro razjezi
če mu kaj po volji ni.

II.

Če pa meni kdo kaj naroči,
iz mesta to prinese mi
On kar hitro mu odgovori
denar takoj pripravi mi
kajti primeni porgenj.

III.

Pa tudi nosek rad povesi
in to za čisto prazen niks,
prepeva tudi rad si včasih
saj tudi dobre volje biti zna

IV.

Ta služba mu ugaja,
prost izlas vsak dan,
in kdo ve če še ni prodal srce
kakšni ljubljanski frajlici.

V.

In to ga je pokvarilo
na punce ga navadilo
ni čuda če ne more mirno spati,
ko nure misli po glavi mu brne.

Naš ponosnjak

I.

Žilavec naš je res fantič,
ki para mu težko najd
Lepo ustimani rad bi hodil
to je težko pri vojakih

II.

Globoko on se premišljuje
hudič pa mora bit to
da moje pantalone
še zmeraj prav mi ne stoje.

III.

Tedaj rešilno misel mi v glavo
pride,
k krojači jaz jih morel bom,
prikrojiti jih, dam tako
kod meni pač po volji bo.

IV.

In res ko nedelja je prišla,

tovariše ga vprašajo

Žilavec ali zopet nove hlače maš
in on na to ponosen je.

V.

In kdo ve če nej prej čez teden dni,
da zopet, da jih prekrojiti v
"prič kože"

in čevlje zraven si obuje.

VI.

A eno on obljubil je,
da Dureču pod krevet
Nebo več nesel svoje hlače
kajti po volji Dureču to ni.

"Že eno leto je minilo"

I.

Že eno leto je minilo
kar sem v vojsko jaz prišel
in kakor celo večnost
se mi zdi že to.

II.

Ko prve dni sem v vojski bil
bilo mi res hudo a zdaj
ko sem privadil se
mi že gre tako.

Spor

I.

Ko enkrat šah fantje so igrali
in skoraj srečno k koncu bi
prišlo ko Joško nekaj zraven
je povedal in že se sprli so!

II.

Duriču ki bilo pred vsem
zato da igro bi dobil
je kričal zdaj nad Joškom
kdo Te kaj vprašal je?

III.

O Joška tako razsrdil se
zatisnil je oči in nič več govoril
ko Durič zagledal je
ga stresel je in rekel je
"Jaz nisem kriv"!

***

I.

Mnogo sreče v življenju

*in življenje povsod
saj življenje težko ni
Kakor si postaviš
tako po njem živila boš
II.
Mnogo sreče Ti želim
v življenju in povsod
saj življenje težko ni
kakor se navadiš
boš pot v življenje*

*to vse skozi ti
tesko bo življenje.
III.
Življenje je kot morje.
Včasih mirno včasih valovito.
Mnogokrat pa veselo
*****
*****
******

7.2.3 Celostna obdelava pesmi

V prvi pesmi *Spomini iz vojne* Štefan Flegar piše, da vojna traja že štiri leta. Sam je v vojsko šel v zadnjem letu vojne, leta 1945, kar je razvidno iz vojne knjižice (slika 2). Piše o tem, da vojna traja vsepovsod, da pred njo ni noben varen. Nato se osredotoči na izkušnjo družine, ki nestrpno pričakuje, da se iz vojne vrne oče. Njihova želja se nazadnje izpolni. V tej pesmi piše o izkušnji številnih slovenskih in ne samo prekmurskih družin, ki so ob koncu vojne čakale svoje bližnje, da pridejo s front in taborišč. Flegarjevi so imeli v tem pogledu srečo, saj se je njihov oče vrnil, številne družine pa te sreče niso imele.

V drugi pesmi *Moji spomini* Štefan Flegar piše o odraščanju v svojem domačem kraju. Opisuje tudi spore med fanti iz sosednje vasi zaradi tedanjih ljubezni. Skozi pesem lahko razberemo ljubezensko življenje Štefana Flegarja. Orisano je tudi vsakdanje življenje mladih, saj lahko razberemo, kaj so počeli v prostem času in kako so bili fantje primorani iti v vojsko ter da so se poslavljali od svojih mladostniških ljubezni.

Tretja pesem *Franček* je bolj vesela in razigrana, saj Štefan Flegar v njej opisuje svojega dobrega prijatelja Duriča, ki je bil v tistem času kurir. To razigranost lahko razberemo iz tega, da Štefan na šaljiv način piše o prijatelju.

Pesem *Naš ponosnjak* govori o fantiču Žilavcu, ki je bil, kot lahko sklepamo iz pesmi, Štefanov soborec v vojski. Razberemo lahko tudi, da je bila zanj pomembna zunanost, saj se je v družbi rad bahal z novimi hlačami.

Štefan Flegar v pesmi »*Že eno leto je minilo*« opisuje, kako pogreša svoj domači kraj in svojo družino. Pravi tudi, da se je na začetku zelo težko privadil na vojsko, vendar se je čez čas sprijaznil s svojim začasnim življenjem.

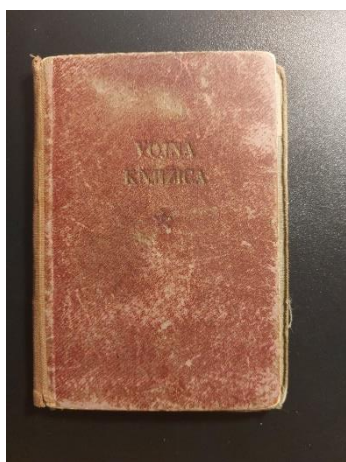
Ena izmed pesmi ima naslov *Spor*. V njej se kaže, da so vojaško življenje poskusili odmisлити s pomočjo druženj ob različnih družabnih igrah. V tem primeru je bil to šah. Tudi v tej pesmi se pojavi Štefanov prijatelj Durič. Poleg njega pa tudi prijatelj Joško. Rdeča nit pesmi je dogodek ob igranju šaha, kjer je prišlo do prepira med fanti.

Za zadnjo pesem pa na žalost nismo mogli razbrati naslova. Glede na vsebino je ljubezenska pesem. Glede na okoliščine lahko sklepamo, da je bila pesem napisana v času, ko je bil Štefan Flegar v vojski in je pisal svoji ljubljeni osebi.

Rdeča nit vseh pesmi je vojaško in ljubezensko življenje mladega fanta. Skozi pesmi lahko razberemo, da so kljub težkim predvojnim, vojnim in povojnim razmeram ljudje poskrbeli za razvedrilo. Kljub željam okupatorja, da bi pomadžaril ali ponemčil prekmurske ljudi, so ti v zasebnem življenju še vedno uporabljali slovenščino. In kljub temu da si je okupatorjeva politika prizadevala, da bi Prekmurci pozabili, da so Slovenci, so ti vsaj v zasebnih pismih ohranjali slovenski knjižni jezik in s tem tudi pripadnost preostalemu delu Slovenije.

7.2.4 Fotografije življenja vojakov v letih 1939–1949

V nadaljevanju so prikazane fotografije iz življenja prekmurskih vojakov. V domačih arhivih sva jih našli zelo veliko, zato je v raziskovalni nalogi predstavljen le izbor.

Slika 2: Vojna knjižica Štefana Flegarja, 1945 (osebni arhiv družine Flegar).

Slika 3: Vojna knjižica Štefana Flegarja, 1945 (osebni arhiv družine Flegar).

Slika 4: Prepustnica Štefana Flegarja, 1945 (osebni arhiv družine Flegar).

Slika 5: Janez Krauthaker s soborci leta 1942 (osebni arhiv družine Krauthaker).

Slika 6: Štefan Flegar v vojski leta 1945 (osebni arhiv družine Flegar).

Slika 7: Štefan Flegar leta 1945 (osebni arhiv družine Flegar).

Slika 8: Jugoslovanski vojaki leta 1945, imena niso znana (osebni arhiv družine Flegar).

Slika 9 (levo): Franc Flegar s svojim soborcem leta 1947 (osebni arhiv družine Flegar).

Slika 10 (desno): Čelada nemškega vojaka, ki jo pri informatorki Ani Gomboc še danes uporabljajo za nošnjo vode (osebni arhiv Maje Recek).

Vse fotografije vojakov imajo skupno to, da na njih vojaki pozirajo in nam tako o samem življenju vojakov ne povedo veliko.

Priloženi sta tudi fotografiji vojne knjižice in prepustnice Štefana Flegarja ter fotografija čelade nemškega vojaka, ki jo še dolgo po 2. svetovni vojni pri informatorki Ani Gomboc doma uporabljajo v praktične namene.

7.3 Življenje civilistov v letih 1939–1949

V tem poglavju sva s pomočjo fotografij, periodike in intervjujev z informatorkama raziskovali vsakdanje življenje ljudi v Prekmurju med leti 1939 in 1949.

7.3.1 Fotografije

Slika 11: Družina Flegar leta 1940 (osebni arhiv družine Flegar).

Slika 12: Družina Flegar leta 1940 (osebni arhiv družine Flegar).

Slika 13: Družina Flegar leta 1942 (osebni arhiv družine Flegar)

Slika 14: Štefan Flegar leta 1941 (osebni arhiv družine Flegar).

Slika 15: Družina Flegar leta 1943 (osebni arhiv družine Flegar).

Slika 16: Poroka leta 1944 (osebni arhiv družine Flegar).

Slika 17: Božič leta 1946 (osebni arhiv družine Krauthaker).

Slika 18: Ježa, 1947 (osebni arhiv družine Flegar).

Slika 19: Družinski prijatelji družine Flegar, 1948 (osebni arhiv družine Flegar).

Slika 20: Družinski prijatelji družine Flegar, 1949 (osebni arhiv družine Flegar).

Priložene fotografije pričajo o tem, da so ljudje tudi med vojno vsaj poskušali živeti običajno življenje. Tako so na njih dojenčki, otroci z domačimi živalmi, med vojno so se tudi poročali. Fotografija iz leta 1946 priča o tem, da so ljudje praznovali tudi božič, čeprav uradna oblast takrat verskim praznovanjem ni bila naklonjena. V zasebnem življenju so tako ljudje živeli bolj po tradiciji in običajih svojih prednikov kot po navodilih trenutne oblasti.

7.3.2 Periodika

Pri pregledu izbrane periodike, ki je izhajala v obdobju med letoma 1939 in 1949 in je dostopna na spletni strani <https://www.kamra.si/>, sva se osredotočili na članke, ki so bili povezani z vsakdanjim življenjem Prekmurcev. Celostno sva obdelali posvetni koledar *Dober Pajdás kalendárium*, prilogo z versko-vzgojno in tudi mladinsko leposlovno vsebino *Marijikin ogracek*, kulturno-literarno glasilo *Mladi Prekmurec* in glasilo Osvobodilne fronte za Štajersko in Prekmurje *Novi čas*.

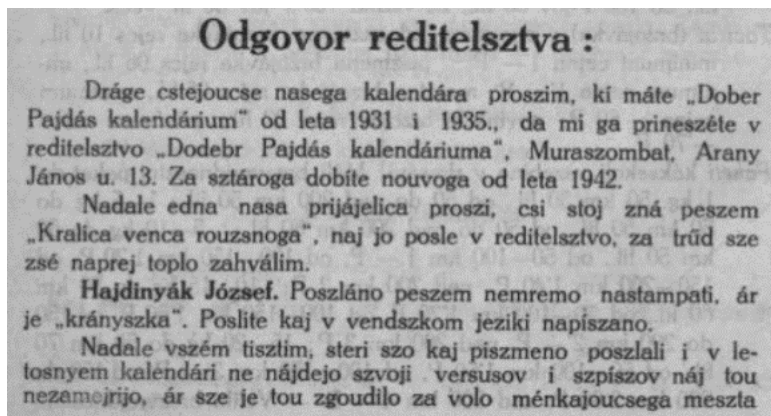
7.3.2.1 *Dober Pajdás kalendárium (1922–1943)*

Dober Pajdás Kalendárium je prvi med posvetnimi koledarji, ki so začeli izhajati med obema vojnama. Lastnik in izdajatelj koledarja je bil Franc Talanyji, ki je koledar tudi urejal. Mnogo prispevkov je napisal sam. Vsebinsko je začetnemu koledarskemu delu, urejenemu po mesecih z luninami menami ter seznamom praznikov za tekoče leto in drugimi koledarskimi podatki, sledila verzificirana rubrika *Stou star vrejmena prorok* ali *Od regulov vrejmena*, zatem pa raznovrstni prispevki, pisani v prekmurščini (Kamra, 2014).

7.3.2.1.1 *Celostna obdelava koledarja*

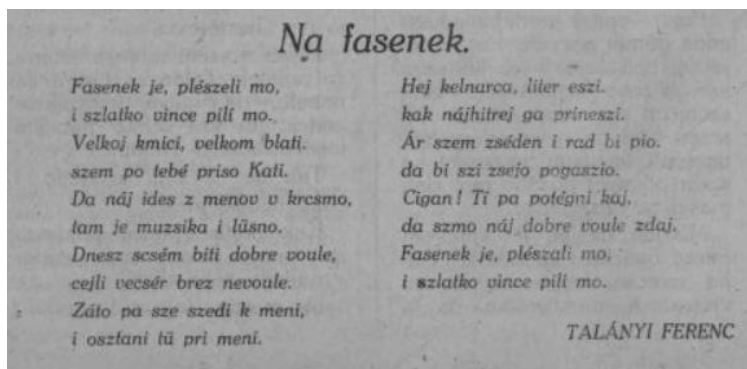
Koledar je izhajal enkrat letno, pregledali sva številke v letih 1939–1943, ko je publikacija prenehala izhajati. Koledarji so oblikovno narejeni po enakem principu. Na začetku po eno stran zavzemajo posamezni meseci, med njimi so strani *Zamerkanje*, kar pomeni zabeležke. Nato sledi poglavje *Potrebna znánja*, kjer je med drugim zapisano tudi, kdaj se začne judovsko, muslimansko in pravoslavno leto, letni časi, kdaj so prazniki, piše tudi o planetih in o poštni tarifi. Nato je v koledarjih, ki so izšli leta 1939, 1940 in 1941, na delu strani objava o dinastiji Karadžordžević. Te objave v letih 1942, 1943 ni, kar je logična posledica prisotnosti okupatorja na tem ozemlju. Menjava oblasti v Prekmurju se tako pokaže tudi skozi obravnavani koledar. Prav tako zamenjajo črkopis, samo uredništvo v izdaji leta 1942 v rubriki *Odgovor reditelsztva*

bralcu piše, da ne morejo objaviti njegove pesmi, ker je »kranjska«, in da naj pošlje kaj napisanega v vendskem jeziku (slika 21). Cenzura je v času vojne bila očitna tudi v izhajanju te periodike.

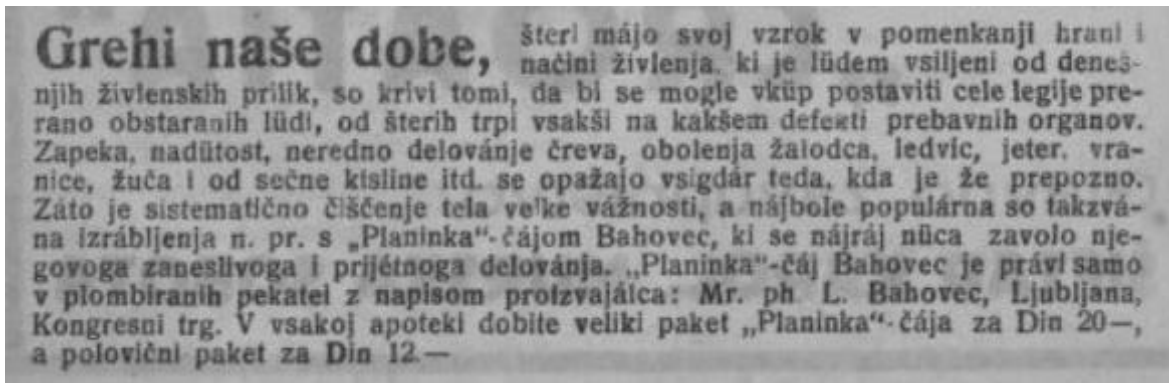
Slika 21: Odgovor reditelsztva (1942, XXI., str. 20).

V vseh izdajah koledarja je veliko zgodb, tudi pesmi. Veliko njih je šaljivih.

Slika 22: Na fasenek (1943, XXII., str. 44).

V vseh številkah je veliko oglasov, pri čemer moramo še posebej izpostaviti, da so nekateri izmed njih napisani zelo prepričljivo in da gre za kakovostne marketinške zgodbe tudi s perspektive današnjega človeka (slika 23), saj na šaljiv način ljudi vabijo k nakupu izdelka.

Slika 23: Grehi naše dobe (1939, XVIII., str. 43).

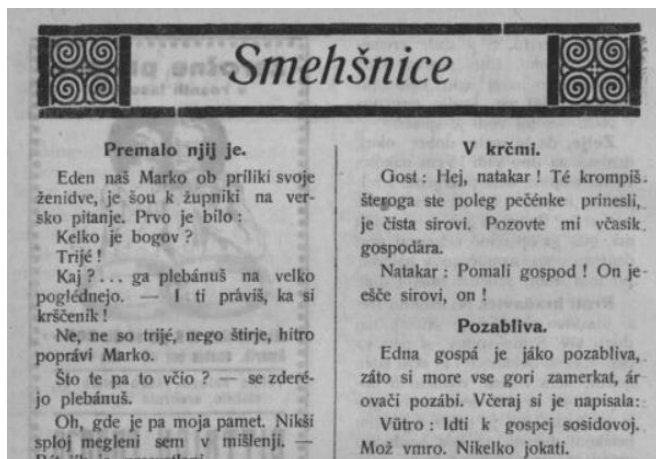
Vse številke vsebujejo tudi nasvete za bralce, seznam sejmov, tudi šal je veliko.

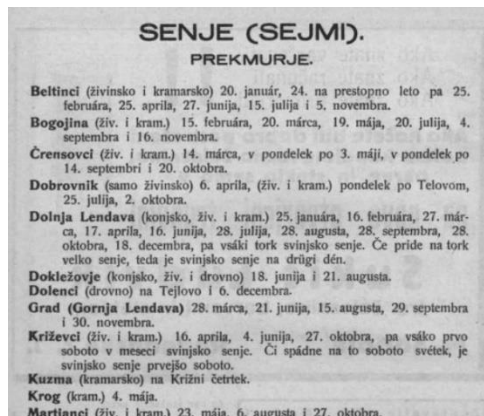
Slika 24: Da znáte (1939, XVIII., str. 70).

Slika 25: Hasnovito znanje (1939, XVIII., str. 72).

Slika 26: Smehšnice (1939, XVIII., str. 74).

Slika 27: Senje (1939, XVIII., str. 82).

Najdemo tudi tabelo, kjer je napisan čas kotitve živine in tabelo preračunavanja kubične vsebine okroglega sveta.

Iz vseh pregledanih številka lahko povzamemo, da se je vpliv okupacije med 2. svetovno vojno čutil na področju vsebine, še bolj pa pri jeziku in črkopisu, kar je razvidno že iz primerjave strani, ki so bile namenjene zabeležkam (slika 28 in 29).

Dén	ZAMERKANJE	Notrijemánje		Vödávánje	
		Dín	p	Dín	p

Slika 28: Zamerkanje (1939, XVIII., str. 13).

Dén	ZAMERKANYE	Notrijemányo		Vödáványe	
		Pengō	f.	Pengō	f.

Slika 29: Zamerkanye (1942, XXI., str. 11).

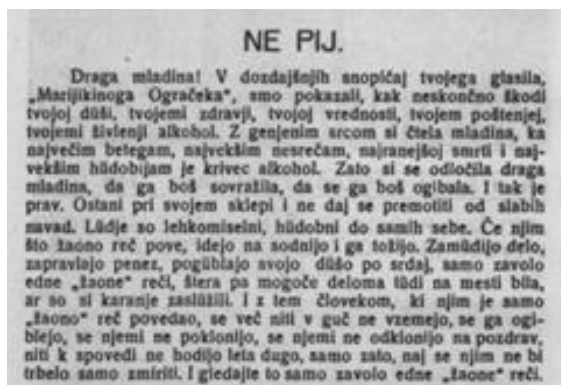
Izdajatelj in hkrati pisec večine besedil v koledarju je tudi skozi okupacijo ohranjal šaljivo noto in se v svojem pisanju dotikal vsakdanjika prekmurskih ljudi. Sklepamo, da se je novi oblasti prilagodil toliko, da je lahko s svojo dejavnostjo nadaljeval tudi v začetnem času okupacije.

7.3.2.2 Marijikin ograček (1932–1940)

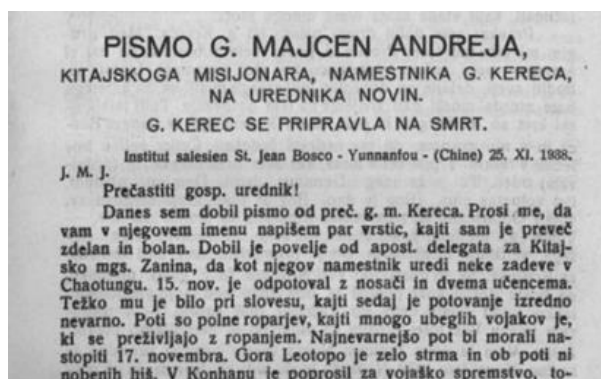
Marijikin ograček je začel izhajati med obema vojnama. Lastnik in izdajatelj priloge z versko-vzgojno in tudi mladinsko leposlovno vsebino je bil Jožef Klekl starejši. Do leta 1935 je izhajal samostojno, nato pa kot priloga Marijinega lista (Kamra, 2014).

7.3.2.2.1 Celostna obdelava priloge

Priloga je izhajala enkrat tedensko, pregledali sva številke v letih 1939–1940, ko je priloga nehala izhajati. Vse izdaje priloge so oblikovno narejene po enakem principu. Na začetnih straneh se nahajajo različne verske zgodbe. V prilogi se nahajajo tudi različne uganke in rešitve ugank prejšnjih izvodov. Nekje na sredini izvoda se nahajajo različni življenjski napotki, ki so namenjeni predvsem mladini. Za življenjskimi napotki so napisane različne zgodbe misijonarjev ali na splošno bralcev časopisa, ki živijo v tujini. V delu z naslovom *Križ ali srp s klepačom* pišejo o komunizmu.

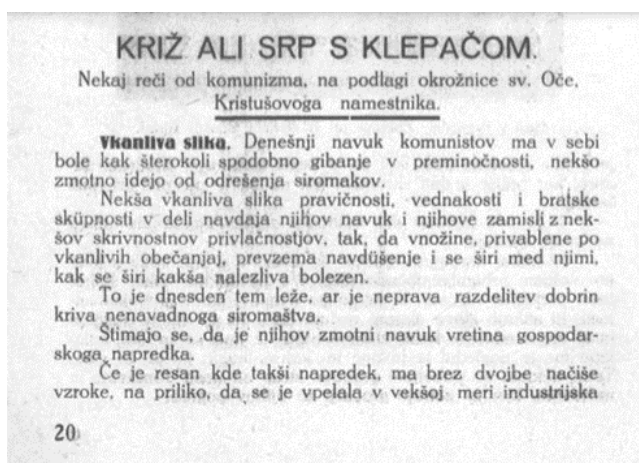

Slika 30: Ne pij. (1939, letnik 8, št. 1, str. 18).

Slika 31: Pismo g. Andreja Majcna (1939, letnik 8, št.1, str. 23).

Na sliki 30 lahko vidimo, da so mladim svetovali in jih prepričevali, da naj živijo zdravo in da naj ne uživajo alkohola, saj je škodljiv. Na sliki 31 pa je pismo Andreja Majcna, ki piše o življenju na Kitajskem.

Slika 32: Dejstva o komunizmu (1939, letnik 9, št. 1, str. 20).

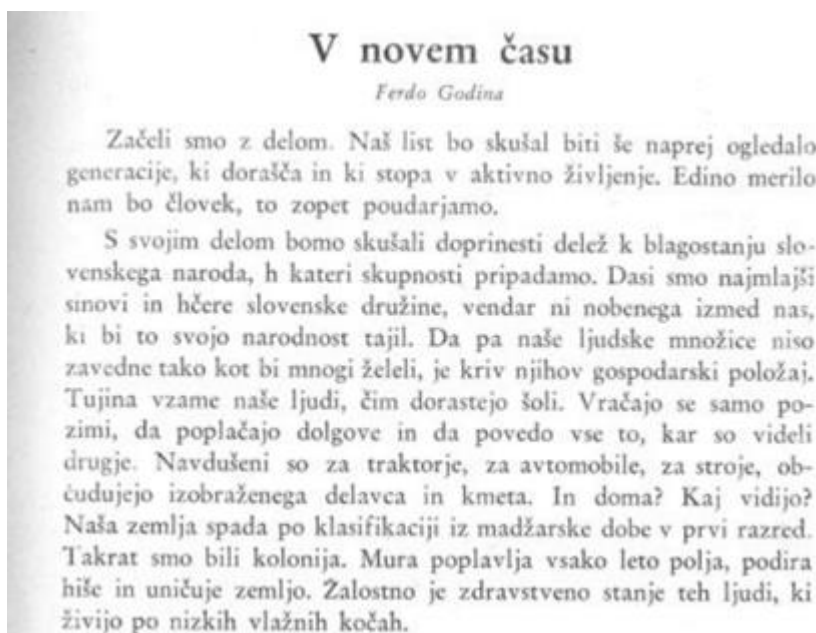
Slika 32 priča o tem, da katoliška cerkev komunistom že pred vojno ni bila naklonjena in so to svoje prepričanje želeli prenesti tudi na mlade.

7.3.2.3 *Mladi Prekmurec (1936–1940)*

Mladi Prekmurec je kulturno-literarno glasilo, ki je začelo izhajati v Murski Soboti leta 1936. Pomembno pri tem glasilu je, da je izhajalo v knjižni slovenščini. Ta dijaški odsek Sokolskega društva Murska Sobota je naprej urejal takratni gimnazijec Franc Šebjanič. Pozneje ga je izdajal visokošolec Ferdo Godina in za njim prav tako visokošolec Ivan Šiftar. V njem so bile raznorazne zgodovinopisne, geografske, jezikoslovne in sociološke razprave, ki so pripomogle k poglobitnemu spoznavanju Prekmurja. Zadnji letnik je izšel leta 1940 (Kamra, 2014).

7.3.2.3.1 *Celostna obdelava glasila*

Začetne strani so bile nagovori bralcem glasila (slika 33). Sledile so jezikoslovne razprave, med katerimi so bile tudi pesmi s tematiko takratnega dogajanja (slika 34). Na zadnjih straneh so se nahajali raznorazni reklamni oglasi, ki so na zabaven način privabljali bralce in tudi v tem primeru kot pri *Dobrem Pajdásu kalendáriumu* gre za kakovostne marketinške zgodbe. Pomembno je dodati, da je Ferdo Godina bil tudi urednik *Novega časa*, ki je prav tako obravnavan v okviru raziskovalne naloge. Iz tega lahko sklepamo, da je prekmurski pisatelj bil tudi pomemben narodni buditelj.

Slika 33: Nagovor bralcem (1939, letnik 3, št. 1/2, str. 1).

V Lendavskih goricah

Gledam na Rávensko, gledam tja čez na Goričko,
vso zemljo prekmursko zajemajo moje oči,
vsa polja prostrana, vse bele in tihe vasice —
in misli so moje vse bolne, vse polne skrbi . . .

Iz vekov temotnih, ki v gradu pod mano
počivajo mrtvi, budijo se sence tegobne
dni davnih, dni — slavnih panonskih Slovenov :
Vstajajo Pribina, Kocelj, Ciril in Metod —
in dalje in dalje. V dni groze in bede,
v dni suženjstva v jarmu mongolskem, sanj vodi me pot.

Slika 34: Izsek pesmi iz glasila (1939, letnik 4, št. 1/2, str. 2).

**20.000.000 LJUDI JE POKOSILA
GRIPA V TREH ZAPOREDNIH
VALOVIH**

Gripa, angina in revmatizem prihaja od prehlada nog. Ko se je gripa prvič pojavila v Ameriki in Kitajski, od kod je po tem pronesena v Francosko in celo Evropo, mobiliziran je bil ves zdravniški aparat da se to zlo prepreči. Ljudstvo teh zemelj je gripa stala milione.

Namesto da bolshate in zapravljate denar za zdravljenje in zdravila, pametneje je da bolezen v pravem času preprečite. Gotovo jo boste preprečili, ako si pravočasno preskrbite topla in napremljivo zimsko obutev.

NAŠA OBUTEV IZ USNJA IN GUME OHRANILA VAM BO ZDRAVJE IN PRIHRANILA DENAR

<p>15</p> <p>48321-646</p> <p>Čevljički na vezavo izdelani iz lakirane gume z močnim gumijastim podplatom. Ne prepuščajo vode in stanejo samo Din 15.- 19.- in 25.-</p>	<p>29</p> <p>7025-44</p> <p>Tople copate z usnjenim podplatom in filcom. Obrobjene svilo in okrašene z lepo kokardo. Potrebne vsaki gospodinj.</p>
	<p>79</p>

Slika 35: Reklamni oglas iz glasila (1939, letnik 3, št. 3/4).

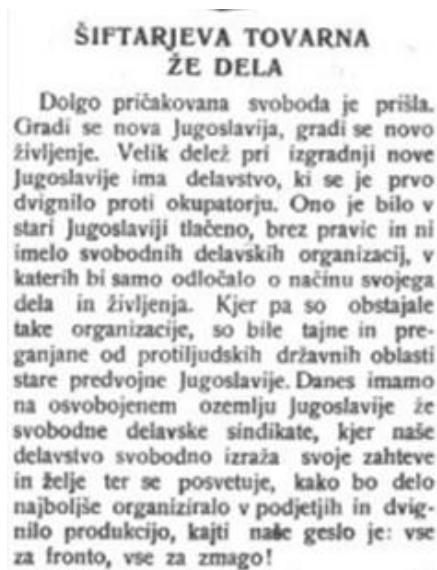
7.3.2.4 Novi čas (1945)

Novi čas je bil glasilo Osvobodilne fronte za Štajersko in Prekmurje. Glasilo je izhajalo le leta 1945 v Murski Soboti pod okriljem delegacije Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta za Prekmurje. Bil je predvsem politični časopis, ki se je zavzemal za dokončno izvedbo agrarne reforme v Prekmurju. Urejal ga je Ferdo Godina. Pisal je predvsem o zmagi in povojnem stanju v svetu in pri nas ter povezovanju jugoslovanskih dežel (Kamra, 2014).

7.3.2.4.1 Celostna obdelava glasila

Glasilo je izhajalo vsaj enkrat tedensko. Pisali so tako o dogajanju v Prekmurju kot tudi po celi takratni Jugoslaviji. Ker je to glasilo izhajalo leta 1945, ko se je druga svetovna vojna uradno končala, je razvidno, kako so bili ljudje v tistem času enotni, saj so skupaj obnavljali mesta in

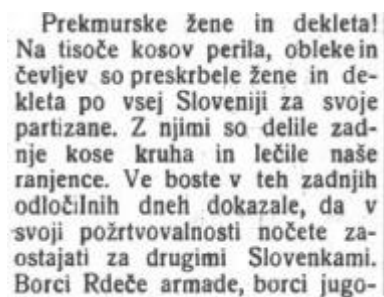
vasi. V enem izvodu glasila je tudi članek z naslovom *Šiftarjeva tovarna že dela*, iz katerega je razvidno, da so bili tudi Prekmurci pripravljeni doprinesiti svoj delež k osvoboditvi in obnavljanju infrastrukture v domovini.

Slika 36: Izsek iz glasila Novi čas (1945, letnik 1, št. 1, str. 3).

Slika 37: Izsek iz glasila Novi čas (1945, letnik 1, št. 1, str. 3).

Slika 38: Izsek iz glasila Novi čas (1945, letnik 1, št. 1, str. 1).

7.3.3 Intervjuji

7.3.3.1 Intervju s Hedviko Križanič

Intervju s Hedviko Križanič je potekal 3. novembra 2023 na njenem domu v Gančanih. Informatorka se je rodila leta 1929 v Gančanih. Med 2. svetovno vojno je obiskovala osnovno šolo. Med vojno je videla ustreljenega Štefana Kovača - Marka, kar se ji je za vedno vtisnilo v spomin.

Slika 39: Lana Krauthaker in Hedvika Križanič (lastni vir).

Ali je bilo pred vojno opaziti kakšno čudno dogajanje, ki bi namigovalo na vojno?

Bile so velike težave, vendar sem jaz bila takrat še otrok. Stara sem bila namreč 11 let. Da bo vojna, smo otroci vedeli. Vsak dan smo na stari peči v sobi sedeli in ob večerih molili za mir, bilo nas je namreč zelo strah. Madžarska vojska je bila takrat že v naših krajih.

Ali ste tudi vi videli kakšne vojake? Ste z njimi govorili?

Ja. V Beltincih, kjer je zdaj kulturni dom, je bila takrat stara hiša, v kateri se je madžarska vojska skrivala. Jaz in moja prijateljica sva hodili tja, ker je njena mama kuhala za vojake, ki so bili tam. Da, z njimi sva govorili. Na začetku se nismo ravno razumeli, saj nisva znali govoriti madžarsko, pozneje sva se nekaj naučili in smo se tako lažje sporazumevali.

Kako je izgledal vaš vsakdan v času vojne?

Vsak dan po šoli smo šli v cerkev, tja smo hodili v vrsti. Moliti smo morali v madžarščini, saj so tako zahtevali. Vsak dan pred poukom smo molili tudi v šoli, prav tako v madžarščini. Veliko smo delali na njivah, skrbeli za živino. Živelimo enako kot pred vojno. Če kdo ni šel v cerkev, je bil kaznovan in moral je povedati, zakaj ni bil pri maši.

Kako je potekal pouk v šoli v času vojne? Ali ste se sprememb navadili ali ste imeli kakšne težave?

Pred vojno smo se v šolah učili slovensko. Ob začetku vojne smo se morali učiti vse v madžarskem jeziku, zato so se tudi učitelji ob začetku vojne menjali in dobili smo madžarske učitelje. Ko je bilo vojne konec, smo se spet učili v slovenščini. Veliko smo se igrali in zabavali. Spremembo jezika smo pač sprejeli in se s tem enostavno sprijaznili. Sama sem osnovno šolo končala v madžarščini. Štiri leta sem hodila v slovensko šolo, štiri pa v madžarsko.

Ali je kateri izmed vaših družinskih članov bil primoran iti v vojsko?

Moj "ajtek" so delali pri madžarski grofici (opomba avtoric: mišljena je Marija Ifigenija Zichy) v Beltincih. Ob začetku vojne se je pridružil madžarski vojski.

Med Gančani in Beltinci stoji spomenik v spomin Štefana Kovača. Se morda spomnite dneva, ko je umrl?

Štefan Kovač je bil edini mrtev človek, ki sem ga med vojno videla. Tisti večer smo prišli od maše, nato nas je "ajtek" poslal v hišo. Vsi smo bili prestrašeni in smo od strahu jokali in molili. Takrat nam je povedal, da se zunaj streljajo. Bali smo se za svojega očeta, ki je stal zunaj in opazoval, kaj se dogaja. Streljanje je bilo zelo glasno. Sosedova hči je imela fanta, ki je tisti dan pritekkel k njim in povedal, da se bodo partizani takrat tam sestali. Madžarski vojski je nekdo povedal, da so se partizani tam sestali in da so skriti. Vse to je potekalo proti večeru. Madžarska vojska je takrat prišla in napadla partizane. Partizanska vojska se je skrivala v hiši, kjer so imeli sestanek, medtem je madžarska vojska streljala zunaj. Med partizansko vojsko je bil tudi Štefan Kovač, ki je nekako pobegnil do ceste, kjer ga je takrat zadel strel in je padel. Naslednji dan smo šli otroci iz šole k maši. Ko smo šli domov, smo šli mimo trupla. Ležal je pod hrastom, pokrit je bil z biljem. Njegov obraz je bil črn od smodnika. Domov sem prišla prestrašena in mama me je okarala, zakaj sem ga sploh šla gledat. Pogledat so ga šli vsi otroci. Bili smo radovedni in nas je zanimalo, kako izgleda.

Omenili ste, da ste imeli doma živino. Vam vojska tega ni vzela?

Ne. Vojska nam ničesar ni vzela in nam ni bilo potrebno ničesar dati vojakom.

Kaj ste v času vojne po navadi jedli in kakšna je bila vloga žensk in otrok? Kako je bilo z zdravniško oskrbo?

Hrano smo si doma sami kuhali, tudi kruh smo sami pekli v krušni peči. Mama nas je učila kuhanja in peke. Otroci smo doma pomagali mami. Zdravniške oskrbe smo bili deležni, vsak je imel zdravnika, ki ga je lahko po potrebi obiskoval.

Rekli ste, da je vaš oče bil v madžarski vojski. Nama lahko poveste, zakaj je izbral ravno madžarsko vojsko?

Kot sem že rekla, je delal pri grofici. Oče je včasih od nje prinesel tudi kaj za nas otroke. Grofica je po vojni morala oditi iz Beltincev. Tisti, ki so bili bolj pogumni, so se partizanom uprli in se pridružili madžarski vojski. Tisti, ki so se bali vojne in vojakov, so se pridružili partizanom. Naš oče je po vojni bil v zaporu, saj so mislili, da je Madžar, zaprla ga je namreč partizanska vojska. Medtem ko je bil v zaporu v Lendavi, smo ga lahko obiskovali. Kmalu po vojni so ga tudi izpustili.

Ste med vojno čutili kakšno pomanjkanje ali revščino?

Pomanjkanja nismo ravno čutili, hrane smo si veliko pridelali doma. Zelenjavo smo imeli z vrta, doma smo imeli tudi živino. Sestavine, kot so sladkor, sol in podobno, smo kupili v trgovini, ki je bila na vasi. Dobili smo tudi bone za trgovino.

Kaj vam je najbolj ostalo v spominu iz časa vojne?

Najbolj mi je v spominu ostala velika knjiga, ki smo jo imeli doma, oče jo je skrival pod jablano. Jablana je rasla na dvorišču in še dandanes vsako leto pridno obrodi. Kot otroci smo vsak večer to knjigo prebirali, saj se nam je zdela zelo zanimiva. V knjigi so bile slike madžarskih vojakov in konjenikov. Kmalu po vojni so po to knjigo prišli partizani.

Kakšno je bilo življenje v času madžarske okupacije?

Zahtevali so, da redno hodimo v cerkev, veliko smo morali tudi peti, seveda v madžarščini. Pod Madžari nam ni bilo slabo, dobro smo živele prav vse družine v vasi. Govoriti nismo smeli v taki slovenščini, kot se je otroci še danes učijo v šoli, lahko pa smo govorili v prekmurščini. Doma smo imeli tudi molitveno knjigo v prekmurščini.

Ali ste med vojno prejeli kakšne informacije o dogajanju na bojiščih in umrlih? Ali so vojaki kdaj prišli v šolo?

V tistem času so se informacije prenašale predvsem od ust do ust. Vojska v šolo ni hodila, smo pa velikokrat dobili po prstih in podobno, če kdo ni imel domače naloge ali je bil bolj živahen. Veliko otrok je imelo tudi žulje po rokah zaradi udarcev. Na dvorišču ob šoli je bil nasad lesk, poredni otroci so si morali iti sami po »šibo« in jo odrezati z drevja.

7.3.3.2 *Intervju z Ano Gomboc*

Intervju z Ano Gomboc je potekal 4. novembra 2023 na njenem domu v Gerlincih. Informatorka se je rodila leta 1930 v Gerlincih. Na vojni čas jo še danes spominja čelada nemškega vojaka, ki so jo po vojni obdržali doma in jo danes uporabljajo v praktične namene. Kot zgodovinski vir je ta čelada vključena tudi v najino raziskovalno nalogo.

Slika 40: Maja Recek in Ana Gomboc (lastni vir).

Koliko ste bili stari, ko se je vojna začela?

Stara sem bila 11 let.

Ali je bilo pred vojno opaziti kakšno čudno dogajanje, ki bi namigovalo na vojno?

Nič ni namigovalo na to, da bi se lahko začela vojna. Takrat še tudi ni bilo televizije, da bi kakšno informacijo izvedeli od tam.

Kako ste vedeli, da se je vojna začela?

Začeli so se napadi. Začeli so streljati ter prišla je vojska. Na eni strani je bila nemška vojska, na drugi strani pa ruska vojska. V naši vasi so bili le štirinajst dni.

Kaj pa Madžari, so bili v vaši vasi?

Ne, Madžarov tukaj ni bilo.

Kje pa je bila ruska vojska?

Bili so po celi vasi. Pri eni hiši so imeli celo postavljen "tabor", kjer so si sami kuhali.

Kje so pa bili Nemci?

Nemcev je bilo prav tako veliko. V naši vasi je veliko Nemcev padlo. Te, ki so jih ubili, so največkrat pokopali kar v vinograde.

Kako je izgledal vaš vsakdan v času vojne?

Vse smo počeli kot običajno, vendar ko smo zaslišali sirene, smo morali iti v zatočišča. V zatočiščih smo bili nekje pol ure oziroma tako dolgo, kot je trajal napad. Na njivah nismo smeli delati ves čas. Imeli smo določeno uro, ko smo lahko šli delat.

Kje pa so bila ta zatočišča?

Bila so v vsaki hiši. Vsaka hiša je takrat imela globoke kleti in v času napada smo tam stanovali. Takrat, ko so bili najhujši napadi, smo še ponoči spali v zatočiščih.

Kako pa so izgledali ti napadi?

Nemci in Rusi so se streljali med seboj. Rusi so imeli prav posebno orožje. Mi smo mu rekli "Stalin orgule".

Kaj pa partizani?

Partizani so bili prijazni do nas. Veliko ljudi iz vasi je šlo k partizanom.

Ali ste imeli v času vojne doma kaj živine?

Živino smo imeli doma, vendar je v času vojne nismo spuščali na pašo.

So vam v času vojne živino odvzemali?

Ne, niso nam je odvzemali.

Vam je med vojno primanjkovalo kaj hrane?

Ne, hrano smo imeli tako kot pred vojno.

Kako ste prejeli informacije o vojni?

Noben nam o vojni ni nič povedal. Niti v časopisih ni nič pisalo o vojni.

Ali ste v času vojne lahko hodili v cerkev?

Ne, tista štiri leta nismo smeli hoditi v cerkev.

Ali so koga iz vaše vasi odpeljali?

Ja, precej ljudi so odpeljali v Kočevje. Čez nekaj let pa so se vrnil.

Kako je potekalo šolanje v času vojne?

Do četrtega razreda smo se učili slovensko. Od četrtega razreda naprej smo se učili madžarsko, popoldan pa smo trikrat na teden hodili še v nemško šolo. V nemški šoli nas je učil nemški učitelj.

Kaj ste počeli otroci v času vojne?

Otroci smo morali biti v hiši ali v zatočiščih, saj nam starši niso dovolili, da bi hodili ven.

Kaj pa so počele ženske v času vojne?

Ženske so hodile iz hiše le naskrivaj, saj so jih Rusi napadali.

Kaj je bilo z domačimi obrtni v času vojne?

Obrtniki so morali v tistem času prenehati z delom.

Kaj ste najpogosteje jedli v času vojne?

Jedli smo bolj slabo. Večino časa smo jedli grah, repo ali zelje. Meso smo jedli le ob nedeljah. V trgovine nismo smeli hoditi.

Kako je potekala zdravniška oskrba v času vojne?

Če je kdo zbolel, je zdravnik prišel na dom.

Kako ste vedeli, da se je vojna zaključila?

Vedeli smo, da se je vojna zaključila, tako da so vojaki odšli.

Kako je bilo po vojni?

Živeli smo bolj svobodno, saj nam ni bilo več treba dajati hrane za vojsko. Za vojsko smo morali dati jajca, svinjsko mast in meso. Včasih med vojno je vojska prišla kar sama in si vzela hrano v hiši. Zato smo hrano velikokrat skrivali pred rusko vojsko. Vendar tudi če smo skrili hrano, so jo Rusi vseeno našli.

Kaj vam je najbolj ostalo v spominu iz tega obdobja?

Najbolj mi je kot otroku iz tistega časa ostal v spominu strah.

Ali je bilo veliko zgradb v vaši okolici poškodovanih?

V naši vasi niso bile tako poškodovane, vendar so pa vasi čez mejo v Avstriji čisto pogorele.

Kako pogosto ste se v času vojne videli z vašimi sorodniki?

Tista štiri leta se s sorodniki sploh nismo videli.

Je bilo življenje po vojni kaj boljše kot pred vojno?

Ja, bilo je veliko boljše.

8 RAZPRAVA

V sklopu raziskovalne naloge sva želeli raziskati, kakšno je bilo življenje Prekmurcev med leti 1939 in 1949. Rezultate sva pridobili s pomočjo zgodovinskih virov, periodike, ki je izhajala v obravnavanem času, in intervjujev z ženskama, ki sta bili v obravnavanem času osnovnošolki.

V raziskovalni nalogi sva si na podlagi lastnih domnevanj, znanja, ki sva ga usvojili do sedaj, in pregledane literature zastavili štiri hipoteze.

1. HIPOTEZA: Kljub vojnim razmeram so bili Prekmurci dejavni na kulturnem, družbenem in gospodarskem področju.

Pri potrditvi hipoteze so nama bile v prvi vrsti v pomoč pesmi Štefana Flegarja, v katerih mladi vojak piše o življenju Prekmurcev tik pred vojno in med njo. Tudi fotografije civilistov pričajo o tem, da se vsakdan ni ustavil, saj so se med vojno na primer tudi poročali in imeli ob tem velike svatbe (slika 16). Dodatno sva najino hipotezo lahko potrdili z izbrano periodiko, ki je izhajala v obravnavanem času. Ob pregledu le-te sva našli veliko pesmi. Ena izmed njih je tudi pesem *V Lendavskih gorica*, ki je bila objavljena v kulturno-literarnem glasilu *Mladi Prekmurec*. Prav tako sva našli veliko člankov na gospodarskem področju. Eden takih je članek *Šiftarjeva tovarna že dela*, ki je bil objavljen v glasilu *Novi čas*.

Na podlagi najdenih pesmi in prebranih člankov lahko **1. hipotezo potrdiva**, saj so pesmi Štefana Flegarja, fotografije iz domačih arhivov in članki v izbrani periodiki dokaz za to, da so bili Prekmurci dejavni na kulturnem, družbenem in gospodarskem področju tudi v času vojne.

2. HIPOTEZA: V javnem življenju so se Prekmurci med 2. svetovno vojno prilagodili okupatorjevim zahtevam.

Da bi potrdili oziroma ovrgli hipotezo, sva se osredotočili predvsem na tisk. V posvetnem koledarju *Dober Pajdás kalendárium* med drugo svetovno vojno zamenjajo črkopis (sliki 28 in 29), samo uredništvo v izdaji leta 1942 v rubriki *Odgovor reditelsztva* pa bralcu piše, da ne morejo objaviti njegove pesmi, ker je »kranjska«, in da naj pošlje kaj napisanega v vendskem jeziku (slika 21). Tako je očitna tudi cenzura, ki je bila med vojno s strani okupatorja v javnih občilih prisotna. Dodatno sva hipotezo lahko potrdili tudi z intervjujema, ki sva ju izvedli z gospema, ki sta v času 2. svetovne vojne obiskovali osnovno šolo. Obe sta povedali, da so med vojno v šoli imeli pouk v madžarščini, gospa Ana Gomboc pa je ob popoldnevih trikrat tedensko morala obiskovati še nemško šolo.

S temi ugotovitvami lahko **2. hipotezo** na podlagi pregledane periodike in izvedenih intervjujev **potrdiva**.

3. HIPOTEZA: Pričevanji informatork bosta potrdili, da je okupator Prekmurcem med 2. svetovno vojno onemogočil običajen vsakdanjik.

Po intervjuju z informatorkama sva ugotovili, da se je življenje ljudi v Prekmurju v času 2. svetovne vojne od kraja do kraja razlikovalo, saj je bilo življenje v Gančanih, kjer živi prva informatorka, v tistem času povsem drugačno od življenja v Gerlincih, kjer živi druga informatorka. Pri potrditvi ali ovrženju te hipoteze sva morali upoštevati tudi dejstvo, da je bil oče Hedvike Križanič kočijaž beltinske grofice Marije Ifigenije Zichy, ki je bila madžarskega rodu, in da se družini tudi zaradi tega dejstva med vojno ni godilo slabo. Je pa zato po vojni za nekaj časa moral Hedvikin oče v zapor, saj so po besedah informatorke partizani mislili, da je Madžar. Na tem mestu je pomembno dodati, da se informatorka vsega dogajanja ni spomnila, saj je bila v tem času še otrok. Tudi o odnosu do partizanov sta imeli vsaka svoje mnenje. Tako je gospa Ana Gomboc povedala, da so bili partizani prijazni, medtem ko gospa Hedvika Križanič o partizanih ni imela dobrega mnenja. Povedala je: *"Tisti, ki so bili bolj pogumni, so se partizanom uprli in se pridružili madžarski vojski. Tisti, ki so se bali vojne in vojakov, so se pridružili partizanom."* Njuni pričevanji sta se najbolj ujemali na področju šolstva, saj sta obe izjavili, da je bil učni jezik med vojno jezik okupatorja.

Tako lahko **3. hipotezo delno potrdiva, delno ovrževa**, saj se pričevanji informatork večinoma razlikujeta. Za to dejstvo je verjetno vzrok različen odnos njunih družin do okupatorja.

4. HIPOTEZA: Kljub pritiskom okupatorja so Prekmurci ohranjali narodno zavest.

Kljub pritiskom okupatorja, ki je opazen v pregledani periodiki, še posebej v *Dobrem Pajdásu kalendáriumu*, so Prekmurci ohranjali narodno zavest. Največji dokaz za to so pesmi Štefana Flergarja, ki so pisane v slovenskem knjižnem jeziku. Sicer pa okupator s pritiskom, da so morali objavljati članke v vendščini, sebi ni naredil usluge, saj je bila t. i. vendščina v resnici prekmurščina, ki je tukajšnje ljudi že stoletja povezovala s preostalimi Slovenci. Tudi če so prekmurščino poimenovali vendščina, so Prekmurci bili dovolj zavedni, da jih to ni odvrnilo od povezave s preostalimi Slovenci, kvečjemu jih je z njimi še bolj povežalo.

S temi ugotovitvami lahko **potrdiva 4. hipotezo**, saj kljub težnjam takratne oblasti Prekmurci niso pozabili, kdo so.

9 ZAKLJUČEK

Druga svetovna vojna tudi Prekmurju ni prizanesla in grozote, ki so se dogajale v tistem času, ne smejo biti nikoli pozabljene. Z raziskovalno nalogo sva želeli potrditi že znane podatke in predvsem raziskati, kako so v težkih predvojnih, vojnih in povojnih letih živeli preprosti ljudje v Prekmurju, in predstaviti njihove še nepovedane zgodbe.

Na začetku raziskovanja sva si postavile štiri hipoteze:

1. **Kljub vojnim razmeram so bili Prekmurci dejavni na kulturnem, družbenem in gospodarskem področju.**
2. **V javnem življenju so se Prekmurci med 2. svetovno vojno prilagodili okupatorjevim zahtevam.**
3. **Pričevanji informatork bosta potrdili, da je okupator Prekmurcem med 2. svetovno vojno onemogočil običajen vsakdanjik.**
4. **Kljub pritiskom okupatorja so Prekmurci ohranjali narodno zavest.**

Najprej sva prebrali in obdelali pesmi Štefana Flegarja, ki je bil mladi jugoslovanski vojak. Nato sva pregledali fotografije in dokumente iz domačih arhivov, ki so nama bili v veliko pomoč pri raziskovanju. Fotografije in dokumente sva razdelili na tiste, ki so bili iz civilnega življenja, in na tiste, ki so pripadali vojakom. Sledil je pregled izbrane periodike, ki je izhajala v obravnavanem času. To so bili posvetni koledar *Dober Pajdás kalendárium*, priloga z versko-vzgojno in tudi mladinsko leposlovno vsebino *Marijikin ográček*, kulturno-literarno glasilo *Mladi Prekmurec* in glasilo Osvobodilne fronte za Štajersko in Prekmurje *Novi čas*. Na koncu sva opravili intervjuja z informatorkama. Namenoma sva izbrali ženski iz različnih delov Prekmurja, da bi izvedeli, če je bilo stanje v času vojne povsod enako. Obe informatorki sta potrdili, da so tudi med vojno civilisti živeli dokaj normalno življenje. Prav tako so bili v tem času kljub vojnim razmeram dejavni na kulturnem, družbenem in gospodarskem področju. Prvo, drugo in četrto hipotezo sva tako na koncu potrdili, tretjo pa delno potrdili, delno ovrgli. Pesmi Štefana Flegarja, fotografije, dokumenti, pregled izbrane periodike in intervjuja so nama omogočili, da sva na čas pred, med in tik po drugi svetovni vojni pogledali tudi z drugega zornega kota, takšnega, kot ga šolski učbeniki in druga literatura ne prikazujejo.

V prihodnosti bi lahko najino raziskovalno nalogo še bolj razširili in se poglobili tudi v druge dele Prekmurja, tudi na dvojezično področje, saj bi lahko našli še druge zanimive zgodovinske vire in prikazali še širši pogled na dogajanje v Prekmurju med leti 1939 in 1949.

10 LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

Ajlec, K., Repe, B. (2021). *Razkosana Slovenija: Okupacijske meje med drugo svetovno vojno*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Novak, D., Orešnik, I., Šticl, H. (1985). *Pomniki NOB v Slovenskih goricah in Prekmurju*. Murska Sobota, Pomurska založba.

Režek, M., Antoličič, G., Frantar, Š., Popovič Lozar, G. (2022). *Zgodovina 4. Sodobnost: učbenik za zgodovino v 4. letniku gimnazij*. Ljubljana, Mladinska knjiga.

SPLETNI VIRI

Madjar, T. (2019). *Spreminjanje meje v Prekmurju in življenje ob Muri med drugo svetovno vojno*. [Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta]. Repozitorij UL. <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=107419>

Osmanagić, D. (5. 4. 2021). *80 let od začetka II. svetovne vojne v Jugoslaviji*. <https://zgodovinanadlani.si/80-let-od-zacetka-ii-svetovne-vojne-v-jugoslaviji/>

V socialistični Jugoslaviji. (b. d.). <https://www.sistory.si/cdn/publikacije/38001-39000/38754/ch14.html>

Kamra (12. 12. 2014). *Prekmurski digitalizirani časopisi in koledarji*. <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/prekmurski-digitalizirani-casopisi-in-koledarji/>

Dober Pajdás kalendárium (1939–1943).

<http://www.dlib.si/results/?query=%27title%3dDober+Pajd%C3%A1s+kalend%C3%A1rium%27&pageSize=25>

Marijikin ograček (1939–1940).

<http://www.dlib.si/results/?query=%27title%3dMarijikin+ogra%C4%8Dek%27&pageSize=25>

Mladi Prekmurec (1938/1939–1940).

<http://www.dlib.si/results/?query=%27title%3dMladi+Prekmurec%27&pageSize=25>

Novi čas (1945).

<http://www.dlib.si/results/?euapi=1&query=%27keywords%3dnovi+%c4%8das%2c+1945%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fyear=1945>

USTNI VIRI

Križanič, Hedvika, 1929, upokojenka, Gančani.

Gomboc, Ana, 1933, upokojenka, Gerlinci.